

Розділ 16. Охорона Конституції України

Необхідність охорони конституції будь-якої держави пов'язана з тим, що вона (конституція) закріплює підвалини організації і функціонування суспільства й держави, регулює механізм влади, впорядковує політико-правові процеси, встановлює норми поведінки суб'єктів державно-правових відносин, зумовлює зміст і особливості національної правової системи, забезпечує конституювання держави, основних елементів її політичної системи.

Конституція має велику соціальну цінність і, отже, її можливо й необхідно розглядати в аксеологічному (ціннісному) аспекті. Вона становить цінність не тільки для держави, оскільки впорядковує державний механізм і взаємозв'язки її різноманітних ланок, а й для суспільства. Це пов'язано насамперед з її обмежувальною функцією, оскільки конституція забезпечує обмеження держави правом.

Цінність конституції виявляється ще й у тому, що за її допомогою забезпечується стійкість інститутів влади, що є однією з умов стабільності й рівноваги в суспільстві. Саме конституція держави є фактором єдності правових норм, їх несуперечливості, поєднання стабільності й динамізму. Вона забезпечує демократичний вектор розвитку суспільства, гарантує стійкість правового статусу людини і громадянина, державних інституцій.

Усі зазначені риси і властивості конституції, які характеризують її як особливий політико-правовий документ (див. про це також розділ 2), дають підстави для того, щоб вона перебувала під охороною держави і суспільства, а її дотримання забезпечувалося насамперед за допомогою ефективного державного механізму.

Необхідні механізми охорони і захисту Конституції України значною мірою закріплені безпосередньо в ній. Так, стаття 8 встановлює, що "Конституція України має найвищу юридичну силу", "закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй", "норми Конституції України є нормами прямої дії", стаття 9 встановлює, що "укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України", стаття 157 регламентує, що "Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної

цілісності України", "Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану" тощо.

Разом з тим наявність наведених та інших конституційних положень не означає, що немає необхідності в охороні й захисті Конституції України. Мало того, останніми роками постає нагальна потреба в охороні й захисті Конституції України, оскільки порушення її норм, у тому числі і з боку вищих органів державної влади, набули доволі стійкого характеру. І на це необхідно зважати, оскільки йдеться про стабільність конституційного ладу, безпеку суспільства і держави, а також особи. Та й правову державу, побудова якої є одним з основних конституційних принципів, неможливо створити без правової охорони Конституції як уособлення міцності й непохитності засадничих підвалин держави і громадянського суспільства.

До речі, у виступі Президента України на науковій конференції "Конституція України — основа модернізації держави і суспільства", присвяченій 5-й річниці прийняття Конституції України, яка відбулася 21 червня 2001 р. у Харкові, особливо наголошувалося, що "дедалі жорсткішою і настійнішою стає необхідність захисту, охорони Конституції за допомогою відповідних механізмів. І перш за все — через застосування достатньо складної процедури внесення до неї змін.

Не можна допустити, щоб Основний Закон перетворювався на розмінну монету, об'єкт лобістських посягань чи особистих амбіцій. Ми є свідками, що такі спроби частішають. З іншого боку, і в цьому діалектика життя, законів розвитку держави і суспільства, звід конституційних положень та вимог не може бути чимось незмінним і застиглим, даним раз і назавжди, а процес його вдосконалення і доповнення не повинен відставати від об'єктивних реалій, логіки суспільного поступу.

Одна з площин, у якій лежать найбільш назрілі та очевидні потреби в цих змінах, — стосунки між гілками державної влади, ступінь узгодженості та скоординованості їхніх зусиль, відповідальності за політичні і соціально-економічні наслідки рішень і дій".

Охорона конституції в широкому розумінні становить сукупність заходів забезпечення її дії. До них належать заходи юридичного, освітнього, виховного, економічного та політичного характеру.

Разом з тим охорона конституції найчастіше розглядається у вузькому, власне юридичному значенні як сукупність правових засобів забезпечення юридичної дії основного закону (юридичний захист конституції).

Правова охорона Конституції України — це сукупність юридичних засобів, за допомогою яких досягається виконання всіх встановлених в Основному Законі норм, неухильне забезпечення в усіх сферах життя режиму конституційної законності.

Як зазначалося, ці юридичні (правові) засоби закріплені і безпосередньо в Конституції України, і в інших законодавчих актах, зокрема в законах України "Про Конституційний Суд України", "Про прокуратуру", "Про судоустрій України" та ін. Вони спрямовані на забезпечення конституційної законності, що передбачає неухильне дотримання конституційних норм усіма суб'єктами суспільних відносин, шанобливе ставлення до конституційних принципів, забезпечення стабільності конституційного ладу, прав і свобод людини й громадянина.

Правова охорона конституції в різних країнах світу розглядається й у суто спеціальному значенні — як сукупність контрольно-наглядових повноважень і заходів з боку держаних органів, що наділені правом перевірки змісту нормативних актів і дій адресатів права щодо їх відповідності основному закону країни. У цьому аспекті розрізняють

попередню та наступну охорону конституції залежно від того, що піддається контролю (нагляду): проекти нормативних актів чи чинні акти. Охорона може бути матеріальною, коли здійснюється змістовна перевірка актів (дій), і формальною, якщо перевіряється тільки дотримання процедури (порядку) прийняття актів (здійснення дії).

Розрізняють правову охорону конституції у вигляді конкретного та абстрактного контролю. Конкретний контроль пов'язаний із конкретними випадками застосування нормативного акта чи з конкретною діяльністю посадових осіб і органів держави. Абстрактний контроль здійснюється на різних підставах, але поза конкретним приводом.

За обов'язковістю правову охорону конституції можна поділити на обов'язкову та факультативну. Перша передбачає покладення на певних суб'єктів обов'язків щодо вжиття відповідних заходів охорони конституції за певних обставин. Друга базується на власній ініціативі суб'єкта стати на захист конституції.

Світова практика свідчить, що організація охорони конституції може здійснюватися в таких формах:

- використання владних прерогатив президентом як гарантом конституції;
- використання компетентними суб'єктами права законодавчої ініціативи;
- встановлення особливого порядку (складнішого) перегляду та внесення пропозицій щодо змін тексту чинної конституції;
- прямого конституційного нагляду, коли компетентний державний орган виявляє неконституційність акта, але сам його не скасовує;
- опосередкованого конституційного нагляду, коли повноважні органи (суди загальної юрисдикції) мають право не застосовувати закони (якщо, на їх думку, вони не відповідають конституції) і звертаються за підтвердженням їх конституційності до конституційного суду;
- попереднього та наступного конституційного контролю, коли компетентні державні органи не тільки виявляють невідповідність актів конституції, а й відхиляють те, що не відповідає основному закону;
- офіційного нормативного та казуального конституційного тлумачення;
- конституційно-правового судового вирішення спорів щодо компетенції органів державної влади та управління;
- конституційної експертизи правозастосовчої практики, коли конституційний суд розглядає справи за скаргами про порушення основних прав і свобод громадян.

Європейська система охорони конституції історично пов'язується з діяльністю спеціалізованих органів, насамперед конституційних судів.

Головним суб'єктом правовідносин стосовно охорони і захисту Конституції України є народ України. Це випливає зі статті 5 Конституції України, яка встановлює, що "носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ", "народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування", "право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами". Народом України і тільки ним затверджується на всеукраїнському референдумі попередньо прийнятий не менше як двома третинами (конституційного складу Верховної Ради України) народних депутатів законопроект про внесення змін до розділу I "Загальні засади" (у ньому викладено основні принципи конституційного ладу), розділу III "Вибори. Референдум" та розділу XIII "Внесення змін до Конституції України").

І хоча Конституцію України від імені Українського народу — громадян України всіх національностей — приймає Верховна Рада України, внесення змін до тих її розділів, які становлять її фундаментальну основу, з метою запобігання будь-яким спробам змінити її суть здійснює народ.

У конституційно-правовому механізмі забезпечення охорони і захисту Основного Закону України чільне місце посідає Верховна Рада України. І в цьому Україна, безумовно, не становить винятку, адже традиційно в більшості держав світу саме парламенти відіграють значну роль у забезпеченні дотримання і охорони конституції. Адже приймаючи конституцію, парламент розраховує на тривалий період її дії, а тому й встановлює складний механізм її зміни порівняно з іншими нормативно-правовими актами.

Верховна Рада України фактично здійснює попередній контроль щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів, оскільки у процесі їх обговорення і прийняття вона перевіряє проект на відповідність Конституції. Як відомо, Регламентом Верховної Ради України передбачається три читання кожного законопроекту і на будь-якому з цих читань за наявності підстав він може бути відхилений як такий, що не відповідає Основному Закону.

Верховна Рада України фактично здійснює і наступний контроль, оскільки має право скасовувати закони чи вносити в них зміни.

Про особливе місце Верховної Ради України в механізмі забезпечення охорони і захисту Конституції свідчать її повноваження щодо дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим при порушенні нею Конституції України і законів України (при цьому Конституція передбачає наявність відповідного висновку Конституційного Суду України на запит Верховної Ради України), а також здійснення парламентського контролю в межах, визначених Конституцією України.

Верховна Рада України здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України, використанням коштів Державного бюджету України (безпосередньо здійснює Рахункова палата від імені Верховної Ради), додержанням конституційних прав і свобод людини й громадянина (безпосередньо здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини). Зрозуміло, що в межах, визначених Конституцією України, Верховна Рада України здійснює контроль за конституційністю діяльності інших владних структур, у тому числі й Президента України.

Здійснюючи свої повноваження, Верховна Рада України так само повинна діяти в межах Конституції України, особливо щодо прийняття законів. Проте доводиться констатувати, що Верховна Рада України не завжди є прикладом дотримання Конституції України. Про це свідчить, наприклад, невиконання (часто-густо) народними депутатами України частини третьої статті 84 Конституції України, якою встановлюється, що "голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом особисто". Це стало підставою для конституційного подання Президента України щодо офіційного тлумачення зазначеного положення, стосовно якого 7 липня 1998 р. було прийнято Рішення Конституційного Суду України. Конституційний Суд вирішив, що "положення частини третьої статті 84 Конституції України щодо здійснення народним депутатом України голосування на засіданнях Верховної Ради України означає його безпосереднє волевиявлення незалежно від способу голосування, тобто народний депутат України не має права голосувати за інших народних депутатів України на засіданнях Верховної Ради України".

Отже, проблема дотримання Конституції України актуальна й для Верховної Ради України.

У забезпеченні дотримання і охорони Конституції України значну роль відіграє Президент України. Стаття 102 Конституції України чітко регламентує, що Президент України є гарантом додержання Конституції України.

Здійснюючи свої повноваження згідно зі статтею 106 Конституції України, Президент України забезпечує належне виконання конституційних обов'язків усіма державними органами. Досягає він цього як шляхом безпосереднього звернення до органів та посадових осіб, дії яких не відповідають нормам Конституції України, так і за допомогою компетентних у цій сфері державних органів. Зокрема, згідно з частиною першою статті 151 Конституції України за зверненням Президента України Конституційний Суд України дає висновки про відповідність Основному Закону чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

Способами забезпечення Президентом України дотримання Конституції України є відкладальне вето (стаття 94 та пункт 30 частини першої статті 106) і призначення всеукраїнського референдуму щодо змін Конституції України (відповідно до статті 156 та пункту 6 частини першої статті 106).

Президент України наділений контрольними повноваженнями щодо охорони Конституції України. Так, він має право скасовувати акти Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим (пункт 16 частини першої статті 106 Конституції України). Відповідно до Закону України "Про внесення змін до Конституції України "від 8 грудня 2004р. зазначений проект викладено в іншій редакції, зокрема Президент України "зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності" (пункт 15 частини першої статті 106), "скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим" (пункт 16 частини першої статті 106). Президент України з мотивів невідповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та закона України може зупинити дію цих нормативно-правових актів з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності (частина друга статті 137 Конституції України).

Президент України формує органи чи бере участь у створенні (формуванні) органів, діяльність яких пов'язана зі здійсненням конституційного контролю. Так, він за згодою Верховної Ради України призначає Прем'єр-міністра України, припиняє його повноваження і приймає рішення про його відставку (пункт 9 частини першої статті 106). Ця норма відповідно до Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004р. має таку редакцію: Президент України "вносить за пропозицією коаліції депутатських функцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України (див. цю статтю в зазначеному Законі), подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції".

Президент України призначає за згодою Верховної Ради України на посаду Генерального прокурора України (пункт 11 частини першої статті 106) і третину складу Конституційного Суду України (пункт 22 частини першої статті 106); утворює суди у визначеному законом порядку (пункт 23 частини першої статті 106); формує Раду національної безпеки і оборони, яка координує й контролює діяльність органів

виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони (стаття 107).

Важливе значення в забезпеченні дотримання і охорони Конституції України, реалізації конституційного контролю мають акти Президента України. Відповідно до частини третьої статті 106 Конституції України "Президент України на основі та на виконання Конституції видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України". Як зазначалося, Президент України має право вето щодо прийняття Верховною Радою України законів з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України (пункт 30 частини першої статті 106), але такого права він не має щодо законів про внесення змін до Конституції України.

Роль Президента як глави Української держави, гаранта Конституції не означає відсутності контролю за його діяльністю. Формами такого контролю є інститути громадської думки: засоби масової інформації, опитування громадян, референдуми щодо законопроектів, які вносить Президент. До важливих інструментів такого контролю належить Конституційний Суд України, який на підставі частини першої статті 150 Конституції України вирішує питання відповідності Конституції України актів Президента України.

І загалом, саме Конституційний Суд України відіграє основоположну роль у забезпеченні дотримання, охорони і захисту Основного Закону.

Згідно зі статтями 147 та 150 Конституції України Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Він вирішує питання про відповідність Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим і дає офіційне тлумачення Конституції України і законів України. Згідно зі статтею 151 Конституції України Конституційний Суд України за зверненням Президента України або Кабінету Міністрів України дає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, а за зверненням Верховної Ради України дає висновки щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту. Відповідно до статті 159 Конституції України Конституційний Суд України дає висновки щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України, а згідно з пунктом 28 статті 85 Конституції України — висновки щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України в разі дострокового припинення її повноважень Верховною Радою України.

Право Конституційного Суду України офіційно тлумачити Конституцію України і закони України спрямоване також на дотримання, охорону і захист конституційних положень. Тлумачення Конституції України, яке здійснює Конституційний Суд України, є офіційним для всіх представницьких, виконавчих і судових органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових осіб, громадян та їх об'єднань.

Численні порушення Конституції України і законів України потребують активізації роботи Конституційного Суду, інших державних інституцій щодо забезпечення конституційної законності, а також прав і свобод громадян.

Конституційний Суд України сприяє формуванню демократичної практики застосування Конституції України, підвищенню її престижу і авторитету в національній правовій

системі. Діяльність Конституційного Суду України має вирішальне значення для формування в Україні демократичної, правової держави. Організацію, завдання, повноваження та порядок діяльності Конституційного Суду України розглянемо в розділі 17.

Загалом органи верховного конституційного контролю мають певну специфіку і такі ознаки:

- це виключно державні органи;
- належать тільки до системи органів державної влади;
- утворюються і функціонують як спеціалізовані органи конституційного контролю і ця функція є основною, винятковою у їх діяльності або однією з основних;
- безпосередньо в конституції закріплюються їх повноваження, основи організації і діяльності щодо здійснення конституційного контролю;
- здійснюють контроль відповідності конституції, законам актів вищих органів державної влади;
- наділені виключним правом вирішувати спори, які мають конституційне значення;
- у федеративній державі (США, Росія, Німеччина та ін.) тільки вони здійснюють контроль за співвідношенням конституції і законів федерації та конституції і законів її суб'єктів.

В окремих країнах світу до суб'єктів захисту і охорони конституції належать органи виконавчої влади.

Конституція України, закріплюючи право Кабінету Міністрів України як вищого органу в системі органів виконавчої влади спрямовувати і координувати роботу міністерств, інших органів виконавчої влади (стаття 116), не закріплює право відміни їх актів у випадках їх невідповідності Конституції України та законам України. Разом з тим на підставі статті 118 Конституції України "рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, можуть бути відповідно до закону скасовані Президентом України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня".

Отже, є підстави вважати органи виконавчої влади України певною мірою суб'єктами захисту і охорони Конституції України.

Світова практика засвідчує, що в механізмі охорони конституції важливе значення мають не тільки органи конституційної юстиції, а й суди загальної юрисдикції (йдеться про держави, де функціонують суди конституційної юрисдикції).

Важливе місце в механізмі захисту конституційних положень посідають і суди загальної юрисдикції України.

Так, у постанові Пленуму Верховного Суду України "Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя" від 1 листопада 1996 р. зазначається: якщо суд, розглядаючи справу, має сумніви щодо конституційності закону, який необхідно застосовувати, то він на прохання учасників процесу чи з власної ініціативи призупиняє справу і звертається з мотивованим рішенням (постановою) до Верховного Суду України, який відповідно до статті 150 Конституції України може порушувати перед Конституційним Судом України питання про відповідність Конституції України законів та інших нормативно-правових актів. Стаття 40 Закону України "Про Конституційний Суд України" встановлює, що Верховний Суд України є суб'єктом права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом України у випадках, передбачених пунктом 1 статті 13 зазначеного Закону, а саме щодо конституційності

законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. У державно-правовому механізмі забезпечення захисту та охорони норм Конституції України важливе значення мають органи прокуратури. Це випливає з їх завдань і функцій, передбачених статтею 121 Конституції України, яка проголошує, що "Прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються (про це йшлося у розділі 15):

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян".

У Перехідних положеннях Конституції України, дія яких, як відомо, в основному закінчилася 28 червня 2001 р., встановлюється (пункт 9): "прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства — до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, та до сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування". А поки що в Законі України "Про прокуратуру" від 5 листопада 1991 р. зі змінами, внесеними в нього Законом України від 12 липня 2001 р., встановлюється (див. статтю 4 "Завдання прокурорського нагляду за додержанням законів"), що діяльність органів прокуратури спрямована на всебічне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і має завданням захист від неправомірних посягань:

- закріплених Конституцією України незалежності республіки, суспільного та державного ладу, політичної та економічної систем, прав національних груп і територіального утворень;
- гарантованих Конституцією України, іншими законами України та міжнародними правовими актами соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод людини й громадянина;
- основ демократичного устрою державної влади, правового статусу місцевих рад, органів самоорганізації населення.

Ефективному захисту і охороні Конституції України повинно сприяти також урегулювання порядку внесення змін до неї. Такий порядок, зафіксований у розділі XIII "Внесення змін до Конституції України", покликаний забезпечити стабільність конституційного устрою і водночас динаміку його розвитку з урахуванням удосконалення суспільних відносин. До суб'єктів констшуційної ініціативи, яким на підставі статті 154 Конституції України надано право порушувати питання про внесення змін до Основного Закону України, належать Президент України або не менше третини народних депутатів конституційного складу Верховної Ради України. Але подавати до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до розділу I "Загальні засади", розділу II "Вибори. Референдум" і розділу XIII "Внесення змін до Конституції України" можуть Президент України або не менше двох третин народних депутатів конституційного складу Верховної Ради України.

У першому випадку законопроект про внесення змін до Конституції України вважається прийнятим, якщо його схвалено більшістю конституційного складу Верховної Ради, а на наступній черговій сесії Верховної Ради за нього проголосує не менше двох третин конституційного складу Верховної Ради України.

У другому випадку законопроект про внесення змін до Конституції України має бути прийнятий не менше як двома третинами народних депутатів конституційного складу Верховної Ради України і затверджений всеукраїнським референдумом, що призначається Президентом України. Такий особливий порядок внесення та прийняття змін до розділів I, III, XIII Конституції України підкреслює їх особливе значення й необхідність забезпечення закріплених у них норм.

Водночас статтю 157 Конституції України заявлено, що "Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України". Конституція України не може бути змінена також в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

На захист Конституції України спрямовані також її норми про те, що Верховна Рада протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі її положення і що законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту, який вноситься, вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

У висновку Конституційного Суду України мають бути вирішені такі питання:

- чи не скасовуються або чи не обмежуються законопроектом, що вноситься на розгляд Верховної Ради України, права та свободи людини й громадянина;
- чи не спрямований законопроект на ліквідацію незалежності України;
- чи не спрямований законопроект на порушення територіальної цілісності держави;
- за яких умов передбачається внесення змін до Конституції України;
- чи не розглядатиметься законопроект Верховної Ради України повторно в річний термін з дня прийняття рішення щодо аналогічного законопроекту;
- чи відповідає законопроект вимозі про те, що Верховна Рада України не може протягом строку своїх повноважень двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

Зауважимо також, що Конституція України закріплює можливості активних дій щодо її охорони. Так, стаття 55 встановлює, що кожному (очевидно, кожній особі й кожному громадянину) гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної ладі, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Отже, очевидно, що не тільки державні структури, а й громадяни наділяються правами щодо охорони Конституції. І це є важливою передумовою побудови громадянського суспільства і правової держави.

Насамкінець зазначимо, що захист Конституції України, як і взагалі реалізація конституційних приписів значною мірою визначається рівнем освіти і культури юристів. Формування правової держави в Україні передбачає підвищення якості правового регулювання соціальних процесів, зміцнення правових засад державного і громадського життя, конституційного ладу, посилення законності, поліпшення правового виховання громадян. А здійснення цієї державної стратегії неможливе без піднесення на новий якісний рівень правової освіти й культури, професійної свідомості юристів.

Для охорони і захисту Конституції України важливе значення має також пошук

владними структурами сучасних механізмів вирішення державно-правових конфліктів.

Питання для самоконтролю

1. Поняття охорони конституції.
2. Види охорони конституції.
3. Форми охорони конституції.
4. Суб'єкти охорони Конституції України.
5. Порядок та умови внесення змін до Конституції України.